ISSN - 3139 - 9940 (ONLINE)
ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ ।। ଦ୍ୱିତୀୟ ଅର୍ଘ୍ୟ । ଅକ୍ଟୋବର ୨୦୨୬ - ମାର୍ଚ୍ଚ ୨୦୨୭
Volume No -01 । Issue No - 02 । October 2026 - March 2027
ପଞ୍ଚଅଁରା
ଷାଣ୍ମାସିକ ଓଡ଼ିଆ ଲୋକସାହିତ୍ୟଧର୍ମୀ ଗବେଷଣାତ୍ମକ ପତ୍ରିକା

ଭଦ୍ରକ ଜିଲ୍ଲାର ଲୋକସଂସ୍କୃତି: ଏକ ଅଧ୍ୟୟନ

ଡକ୍ଟର ଚିନ୍ମୟ ସାମଲ iD
ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ବିଭାଗ, ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ, ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ
DOI - https://doi.org/10.5281/zenodo.23350024

ସାରାଂଶ

ଓଡ଼ିଶାର ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଜିଲ୍ଲା ଭଦ୍ରକର ସାଂସ୍କୃତିକ ଚେତନା ଏବଂ ଆଞ୍ଚଳିକ ଲୋକସଂସ୍କୃତିର ସ୍ୱରୂପ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାପକ ତଥା ଜୀବନ୍ତ। ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଭଦ୍ରକ ଅଞ୍ଚଳର ପାରମ୍ପରିକ ଲୋକକଳା, ସାମାଜିକ ବିଶ୍ୱାସ ଏବଂ ସାଂସ୍କୃତିକ ବିବର୍ତ୍ତନର ଏକ ସମୀକ୍ଷାତ୍ମକ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରାଯାଇଛି। ବିଶେଷ କରି ଏହି ମାଟିର ଅନନ୍ୟ ଲୋକନାଟ୍ୟ 'ମୋଗଲ ତାମସା' ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଥିବା ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲିମ୍ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ସଦ୍ଭାବ, ବାବା ଆଖଣ୍ଡଳମଣିଙ୍କ ଶୈବ ପୀଠ ଓ ମା' ଭଦ୍ରକାଳୀଙ୍କ ଶାକ୍ତ ପରମ୍ପରାକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଗଢ଼ି ଉଠିଥିବା ଗ୍ରାମୀଣ ଚଳଣିକୁ ଗବେଷଣାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଇଛି। ଆଧୁନିକୀକରଣ ଓ ବିଶ୍ୱାୟନର ପ୍ରଭାବରେ ଏହି ସମୃଦ୍ଧ ଲୋକସଂସ୍କୃତି ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମୟରେ କିଭଳି ସଙ୍କଟଜନକ ସ୍ଥିତିରେ ପହଞ୍ଚିଛି ଏବଂ ଏହାର ସଂରକ୍ଷଣ ତଥା ପୁନରୁଦ୍ଧାର ପାଇଁ କେଉଁ ସବୁ ଗବେଷଣାତ୍ମକ ଓ ପ୍ରାୟୋଗିକ ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ, ତାହା ହିଁ ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଲୋକଉପାଦାନର ବ୍ୟବହାର ଓ କ୍ଷେତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ ଭିତ୍ତିରେ ଏହି ଆଲୋଚନାକୁ ଏକ ନିରପେକ୍ଷ ଗବେଷଣାତ୍ମକ ରୂପ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି।

ମୂଳଶବ୍ଦ - ଲୋକସଂସ୍କୃତି, ମୋଗଲ ତାମସା, ସାଂସ୍କୃତିକ ସମନ୍ୱୟ, ଶୈବ ପରମ୍ପରା, ଲୋକନାଟ୍ୟ ।

• ଭଦ୍ରକର ଭୌଗୋଳିକ ଓ ଐତିହାସିକ ପୃଷ୍ଠଭୂମି:

କୌଣସି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକସଂସ୍କୃତିକୁ ବୁଝିବାକୁ ହେଲେ ସେହି ଅଞ୍ଚଳର ଭୌଗୋଳିକ ଅବସ୍ଥିତି ଓ ଐତିହାସିକ ବିବର୍ତ୍ତନକୁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଥାଏ । ଓଡ଼ିଶାର ଉତ୍ତର-ଉପକୂଳ ଭାଗରେ ଅବସ୍ଥିତ ଭଦ୍ରକ ଜିଲ୍ଲା ଏହାର ଉର୍ବର ମୃତ୍ତିକା ଏବଂ ନଦୀଭିତ୍ତିକ ସଭ୍ୟତା ପାଇଁ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଛି । ବୈତରଣୀ, ସାଳନ୍ଦୀ, ମନ୍ତେଇ ଓ ଗେଙ୍ଗୁଟି ଭଳି ପ୍ରମୁଖ ନଦୀଗୁଡ଼ିକ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ହୋଇଥିବାରୁ ଏଠାକାର ଅର୍ଥନୀତି ମୁଖ୍ୟତଃ କୃଷି ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ଶୀର୍ଷସ୍ତରରେ ପହଞ୍ଚିଛି । ନଦୀପଥ ଦେଇ ଚାଲୁଥିବା ପ୍ରାଚୀନ ସାମୁଦ୍ରିକ ଓ ଆଞ୍ଚଳିକ ବାଣିଜ୍ୟ ଏହି ଅଞ୍ଚଳକୁ ଏକ ସମୃଦ୍ଧ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଦାନ ପ୍ରଦାନର କେନ୍ଦ୍ର ଭାବେ ଗଢ଼ିତୋଳିଛି, ଯାହାର ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରଭାବ ଏଠାକାର ଗ୍ରାମୀଣ ଚଳଣିରେ ଆଜି ମଧ୍ୟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ।

ଐତିହାସିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବିଚାର କଲେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ, ଭଦ୍ରକ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ମୌର୍ଯ୍ୟ, ଗୁପ୍ତ, ମୋଗଲ, ମରହଟ୍ଟା ଏବଂ ଇଂରେଜ ଶାସନର କ୍ରୀଡ଼ାଭୂମି ସାଜିଥିଲା। ବିଶେଷ କରି ମୋଗଲ ଓ ଆଫଗାନ ଶାସନ କାଳରେ ଏହି ମାଟିରେ ଇସଲାମ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରବେଶ ଘଟିଥିଲା, ଯାହା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସ୍ଥାନୀୟ ହିନ୍ଦୁ ପରମ୍ପରା ସହିତ ମିଶ୍ରିତ ହୋଇଯାଇଥିଲା। ଏଠାକାର ମୂଳ ଅଧିବାସୀମାନେ ବାହ୍ୟ ସଂସ୍କୃତି ସହ ସଂଘର୍ଷ କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ତାକୁ ନିଜର ଆଞ୍ଚଳିକ ଜୀବନଧାରାରେ ଆତ୍ମସାତ୍ କରିନେଇଥିଲେ । ପୁରାତନ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଲୋକବିଶ୍ୱାସ ଅନୁଯାୟୀ 'ଭଦ୍ରକ' ଶବ୍ଦର ଉତ୍ପତ୍ତି ଏଠାକାର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ ମା' ଭଦ୍ରକାଳୀଙ୍କ ନାମରୁ କିମ୍ବା ଏହି ଅଞ୍ଚଳର 'ଭଦ୍ର' ବା ଶାନ୍ତ ଓ ସରଳ ଲୋକମାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତିରୁ ସୃଷ୍ଟ, ଯାହା ଏଠାକାର କଳା ଓ ସାହିତ୍ୟର ମୂଳଦୁଆ ସାଜିଛି।

ଭଦ୍ରକର ଲୋକସଂସ୍କୃତିରେ ଧର୍ମ ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଉପାଦାନ ସାଜିଥିଲେ ହେଁ ଏହା ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ପ୍ରକାରର କଠୋରତା ବା ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ନାହିଁ । ଏହା ଏକ ମୁକ୍ତ ଗ୍ରାମୀଣ ପରିବେଶକୁ ପ୍ରତିପାଦିତ କରେ, ଯେଉଁଠାରେ ଶୈବ, ଶାକ୍ତ, ବୈଷ୍ଣବ ଏବଂ ସୁଫୀ ପରମ୍ପରା ପରସ୍ପର ସହ ହାତ ମିଳାଇ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଛନ୍ତି। ଆରଡ଼ିର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବାବା ଆଖଣ୍ଡଳମଣିଙ୍କ ଶୈବ ପୀଠ କେବଳ ମନ୍ଦିରର ଚାରି କାନ୍ଥ ଭିତରେ ଆବଦ୍ଧ ନୁହେଁ, ବରଂ ଏହା ସାଧାରଣ ଜନମାନସର ବିଶ୍ୱାସର କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ । ମହାଶିବରାତ୍ରି ସମୟରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିବା ଜାଗର ମେଳା ସମଗ୍ର ରାଜ୍ୟର କୀର୍ତ୍ତନ ଦଳ, ପାଲା ଗାୟକ ଏବଂ ଲୋକନାଟ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନକାରୀଙ୍କୁ ଏକାଠି କରି ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଗଣଉତ୍ସବର ରୂପ ଧାରଣ କରିଥାଏ।

ଏହା ସହିତ ମା' ଭଦ୍ରକାଳୀଙ୍କ ପୂଜା-ପରମ୍ପରା ସ୍ଥାନୀୟ ମହିଳାମାନଙ୍କ ଓଷାବ୍ରତ ଏବଂ ଲୋକାଚାର ସହ ଗଭୀର ଭାବେ ଜଡ଼ିତ । ସେହିପରି ଭଦ୍ରକ ସହରର ବାର୍ଷିକ କାଳୀପୂଜା ଉତ୍ସବ ଏକ ବିଶାଳ ଗଣମିଳନର ମାଧ୍ୟମ ସାଜିଥାଏ, ଯେଉଁଠାରେ ବିଭିନ୍ନ ସାହିରେ ନିର୍ମିତ ହେଉଥିବା ଚମତ୍କାର ମୃଣ୍ମୟ ମେଢ଼ଗୁଡ଼ିକ ସ୍ଥାନୀୟ କାରିଗରୀ ଶିଳ୍ପର ଉଚ୍ଚ ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରନ୍ତି। ଅନ୍ୟପଟେ, ଭଦ୍ରକର ସୁଫୀ ବା ପୀର ସଂସ୍କୃତି ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ସଦ୍ଭାବର ଏକ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଉଦାହରଣ। ସହର ଏବଂ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ବିଭିନ୍ନ ପୀର ବାବାଙ୍କ ମଜାରରେ ଉଭୟ ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନ ସଂପ୍ରଦାୟର ଲୋକମାନେ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇ ଶିରନୀ ଅର୍ପଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ଏଠାରେ ଗାନ କରାଯାଉଥିବା ଜିକିର୍ ଓ ଜାରୀ ଗୀତଗୁଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଆ ଲୋକସଙ୍ଗୀତର ଶୈଳୀଦ୍ୱାରା ବେଶ୍ ପ୍ରଭାବିତ ।

•ମୋଗଲ ତାମସା: ସାଂସ୍କୃତିକ ସମନ୍ୱୟର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗବେଷଣାତ୍ମକ ଉଦାହରଣ:

ଭଦ୍ରକ ଲୋକସଂସ୍କୃତିର ସବୁଠାରୁ ଗୌରବମୟ ଏବଂ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସମ୍ପଦ ହେଉଛି 'ମୋଗଲ ତାମସା', ଯାହା ଭାରତୀୟ ଲୋକକଳା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅତି ବିରଳ ଓ ଗବେଷଣାତ୍ମକ ଉଦାହରଣ ଭାବେ ପରିଗଣିତ। ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଯେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାରେ ମୋଗଲ ଶାସନର ସମାପ୍ତି ଘଟି ମରହଟ୍ଟା ଶାସନର ସୂତ୍ରପାତ ହେଉଥିଲା, ସେହି ସନ୍ଧିକ୍ଷଣରେ ଭଦ୍ରକର ପ୍ରସିଦ୍ଧ କବି ଆନନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ବାହାଦୂରଙ୍କଦ୍ୱାରା ଏହି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନାଟ୍ୟ ଶୈଳୀର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା। ସେହି ସମୟର ରାଜନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ ଅଶାନ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କୁ ମନୋରଞ୍ଜନ ଯୋଗାଇବା ସହ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକତା ବଜାୟ ରଖିବା ଏହି ଲୋକନାଟ୍ୟର ମୂଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା। ମୋଗଲ ହାକିମମାନଙ୍କର ଦାମ୍ଭିକତା, କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଦୁର୍ନୀତି ଏବଂ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଉପରେ ହେଉଥିବା ଅତ୍ୟାଚାରକୁ ଏଥିରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚମତ୍କାର ଭାବେ ହାସ୍ୟରସ ଓ ସଙ୍ଗୀତ ମାଧ୍ୟମରେ ବ୍ୟଙ୍ଗ କରାଯାଇଛି।

ମୋଗଲ ତାମସାର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ହେଉଛି ଏହାର ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ଶୈଳୀ ଓ ଭାଷାଗତ ବହୁମୁଖୀତା, ଯାହା ଗ୍ରାମର ଖୋଲା ଦାଣ୍ଡରେ ଚାରିପଟେ ଦର୍ଶକ ବସିଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ପରିବେଷଣ କରାଯାଏ । ଏଥିରେ ପ୍ରଧାନ ଚରିତ୍ର 'ମିର୍ଜା ସାହେବ' ଓ ତାଙ୍କ ଚାକରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହେଉଥିବା କଥୋପକଥନରେ ଓଡ଼ିଆ, ପାର୍ସୀ, ଉର୍ଦ୍ଦୁ, ବଙ୍ଗଳା ଏବଂ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷାର ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ମିଶ୍ରଣ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ।

ଯେତେବେଳେ ମିର୍ଜା ସାହେବ ପାର୍ସୀ କିମ୍ବା ଉର୍ଦ୍ଦୁ ମିଶ୍ରିତ ଭାଷାରେ ଆଦେଶ ଦିଅନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସ୍ଥାନୀୟ ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ଖାଣ୍ଟି ଓଡ଼ିଆରେ ତା'ର ପ୍ରତିବାଦପୂର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ତର ରଖନ୍ତି। ଭଦ୍ରକର ସାଂଗିଆ ଓ ବାଗୁରାଇ ଭଳି ଅଞ୍ଚଳରେ ଆଜି ମଧ୍ୟ ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲିମ୍ କଳାକାରମାନେ ମିଳିତ ଭାବେ ଏହି ନାଟକ ପରିବେଷଣ କରି ସାମାଜିକ ସଦ୍ଭାବ ଓ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତାର ଏକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଦାନ କରୁଛନ୍ତି।

•ପଲ୍ଲୀ ସାହିତ୍ୟ, ଗ୍ରାମୀଣ ଲୋକକଳା ଓ ସଙ୍ଗୀତ:

ଭଦ୍ରକର କୃଷିଭିତ୍ତିକ ଜୀବନ ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶ ଏଠାକାର ମୌଖିକ ଲୋକସାହିତ୍ୟକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମୃଦ୍ଧ କରିଛି, ଯାହା ପିଢ଼ି ପିଢ଼ି ଧରି ମୁଖରୁ ମୁଖକୁ ସଞ୍ଚାରିତ ହୋଇ ବଞ୍ଚିରହିଛି। ଚାଷ ଜମିରେ ରୁଆ ବା ବେଉଷଣ ସମୟରେ ଶ୍ରମଜୀବୀ ମଣିଷର ଅବସାଦ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ଗାନ କରାଯାଉଥିବା 'ଚଷା ଗୀତ' ଏବଂ ଦୂର ଗ୍ରାମକୁ ବ୍ୟବସାୟପାଇଁ ଯାଉଥିବା ଶଗଡ଼ିଆଙ୍କ ମନର ନିଃସଙ୍ଗତାକୁ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିବା 'ଶଗଡ଼ିଆ ଗୀତ' ଏହି ମାଟିର ବାସ୍ନାକୁ ବହନ କରେ । ସେହିପରି ଗ୍ରାମୀଣ ମହିଳାମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପାଳିତ ହେଉଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଓଷାବ୍ରତର ଗୀତ ଏବଂ କନ୍ୟା ବିଦାୟ ସମୟର ଅଶ୍ରୁଳ 'କାନ୍ଦଣା ଗୀତ'ରେ ମାନବୀୟ ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା ଓ ପାରିବାରିକ ସ୍ନେହର ଅତି ସୁନ୍ଦର ପ୍ରତିଫଳନ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ।

ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଓ ସାମାଜିକ ଚେତନା ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ପାଲା ଓ ଦାସକାଠିଆର ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ରହିଆସିଛି। ବିଶେଷ କରି ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପାଲାର ବହୁଳ ପ୍ରଚାର ରହିଛି, ଯେଉଁଥିରେ ହିନ୍ଦୁ ଦେବତା ବିଷ୍ଣୁ ଏବଂ ମୁସଲିମ୍ ପୀରଙ୍କୁ ଏକାଠି କରି 'ସତ୍ୟପୀର' ଭାବେ ଆରାଧନା କରାଯାଏ, ଯାହା ସାଂସ୍କୃତିକ ସମନ୍ୱୟର ଅନ୍ୟ ଏକ ଉଦାହରଣ। ପାଲା ଗାୟକମାନେ ସେମାନଙ୍କର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୈଳୀରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଚୀନ କାବ୍ୟ ସାହିତ୍ୟକୁ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ନିକଟରେ ସହଜରେ ପହଞ୍ଚାଇ ପାରୁଥିବା ବେଳେ, ଶରତ ଋତୁରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିବା ରାହାସ ଯାତ୍ରା ଓ କୃଷ୍ଣଲୀଳା ଗ୍ରାମ୍ୟ କଳାକାରମାନଙ୍କର ପ୍ରତିଭା ବିକାଶର ଏକ ବଡ଼ ମାଧ୍ୟମ ସାଜିଥାଏ।

ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମୟରେ ତୀବ୍ର ଆଧୁନିକୀକରଣ, ବିଶ୍ୱାୟନ ଏବଂ ଡିଜିଟାଲ୍ ମନୋରଞ୍ଜନର ବିସ୍ଫୋରଣ ଗ୍ରାମୀଣ ଲୋକସଂସ୍କୃତି ଓ ପାରମ୍ପରିକ କଳା ପ୍ରତି ଏକ ଗମ୍ଭୀର ସଙ୍କଟ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ସାଂସ୍କୃତିକ ଗବେଷଣାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବିଚାର କଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ମୋଗଲ ତାମସା ଭଳି ଏକ ଅମୂଲ୍ୟ ନାଟ୍ୟ ପରମ୍ପରା ଆଜି ମାତ୍ର କେତେକ ବୟସ୍କ କଳାକାରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୀମିତ ହୋଇ ରହିଯାଇଛି। ଆଧୁନିକ ଯୁବପିଢ଼ି ପାର୍ସୀ ଓ ଉର୍ଦ୍ଦୁ ଭାଷାର ଜଟିଳତା ହେତୁ ଏହି ଲୋକକଳା ପ୍ରତି ସେମାନେ ବିମୁଖତା ପ୍ରକାଶ କରୁଛନ୍ତି, ଯାହା ଏହି କଳାର ଭବିଷ୍ୟତ ପ୍ରତି ଏକ ପ୍ରଶ୍ନବାଚୀ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି।

ଏହା ସହିତ ଲୋକକଳାକୁ ଜୀବିକା କରିଥିବା ଗ୍ରାମୀଣ କଳାକାରମାନଙ୍କର ଚରମ ଆର୍ଥିକ ଅନାଟନ ଏହି ସମସ୍ୟାକୁ ଅଧିକ ଜଟିଳ କରିଦେଇଛି । ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଆୟ ଏବଂ ଉପଯୁକ୍ତ ସରକାରୀ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା ଅଭାବରୁ ଅନେକ କଳାକାର ନିଜ ପରିବାର ପ୍ରତିପୋଷଣ ପାଇଁ ଏହି ବୃତ୍ତିକୁ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟ ଶ୍ରମମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି। ଅନ୍ୟପଟେ, କୃଷି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଧୁନିକ ଯାନ୍ତ୍ରିକୀକରଣର ବ୍ୟବହାର ଯୋଗୁଁ ଚଷା ଗୀତ ଓ ଶଗଡ଼ିଆ ଗୀତ ପରି ଗ୍ରାମୀଣ ଶ୍ରମଜୀବୀ ସଙ୍ଗୀତଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ବିଲୁପ୍ତ ହେବାକୁ ବସିଲାଣି। ସ୍ମାର୍ଟଫୋନ୍ ଓ ସୋସିଆଲ୍ ମିଡିଆର ସହଜ ଉପଲବ୍ଧତା ଯୋଗୁଁ ଲୋକମାନେ ଆଉ ଗାଁ ଦାଣ୍ଡର ପାରମ୍ପରିକ ନାଟ ଦେଖିବାକୁ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରୁନାହାନ୍ତି, ଯାହା ଗ୍ରାମୀଣ ସମାଜର ପାରମ୍ପରିକ ଏକତା ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ଗଭୀର ଭାବେ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଛି।

•ଭଦ୍ରକର ଲୋକଉପାଦାନରେ ପରିବେଶ ଓ ନାରୀ ଚେତନାର ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା:

ଗବେଷଣାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଭଦ୍ରକର ଲୋକସଂସ୍କୃତିକୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଭାବେ ନିରୀକ୍ଷଣ କଲେ, ଏଥିରେ ପରିବେଶ ସନ୍ତୁଳନ ଏବଂ ନାରୀ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱର ଏକ ସୁନ୍ଦର ଚିତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ।

ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ପଲ୍ଲୀ ମହିଳାମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପାଳିତ ହେଉଥିବା 'ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷା' ବା 'ଭାଲୁକୁଣୀ ଓଷା' କେବଳ ଏକ ଧାର୍ମିକ ବିଧି ନୁହେଁ, ବରଂ ଏହା ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶ ଏବଂ ଉଦ୍ଭିଦ ଜଗତ ସହ ମାନବର ନିବିଡ଼ ସମ୍ପର୍କକୁ ଦର୍ଶାଏ। ଏହି ଓଷା ସମୟରେ କୁମାରୀ କନ୍ୟାମାନେ ଜେଉଟା ଫୁଲ, କଇଁ ଫୁଲ ଏବଂ

ମାଟିର ପିତୁଳା ସାହାଯ୍ୟରେ ପୂଜା ଅର୍ଚ୍ଚନା କରିଥାନ୍ତି, ଯାହା ଗ୍ରାମୀଣ ଜୀବନର ପ୍ରକୃତି-ପ୍ରୀତିକୁ ପ୍ରମାଣିତ କରେ । ସେହିପରି ମଙ୍ଗଳବାର ଓଷା, ସୁଦଶା ବ୍ରତ ଏବଂ କାର୍ତ୍ତିକ ମାସର ରାଇ-ଦାମୋଦର ବ୍ରତ ମାଧ୍ୟମରେ ନାରୀସମାଜ ନିଜର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ଏବଂ ଗୃହ ପରିଚାଳନାର ନୈତିକ ଦାୟିତ୍ୱକୁ ଲୋକାଚାରରେ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିଥାଏ। ଲୋକସାହିତ୍ୟରେ ସ୍ଥାନିତ ଏହି ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ନାରୀର ସାମାଜିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଓ ପରିବେଶ ସୁରକ୍ଷାର ଚେତନାକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବାରେ ସଫଳ ହୋଇଛି।

•ଲୋକଶିଳ୍ପ, ହସ୍ତକଳା ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ସଂହତି:

ଭଦ୍ରକର ଲୋକସଂସ୍କୃତି କେବଳ ଗୀତ ଓ ନାଟ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସୀମିତ ନୁହେଁ, ଏହା ଏଠାକାର ପାରମ୍ପରିକ ହସ୍ତକଳା ଓ ଲୋକଶିଳ୍ପ ସହିତ ସମାନ୍ତରାଳ ଭାବେ ଜଡ଼ିତ। ବିଶେଷ କରି ଭଦ୍ରକର ବାଉଁଶ ଶିଳ୍ପ, ମୃଣ୍ମୟ ଶିଳ୍ପ ଏବଂ କାଂସ୍ୟ ଶିଳ୍ପ ଏକଦା ସ୍ଥାନୀୟ ଗ୍ରାମୀଣ ଅର୍ଥନୀତିର ମେରୁଦଣ୍ଡ ଥିଲା। ସାଳନ୍ଦୀ ନଦୀ କୂଳର ଉର୍ବର ମାଟିକୁ ନେଇ କୁମ୍ଭାର ଶିଳ୍ପୀମାନେ ଯେଉଁ ଘରକରଣା ସାମଗ୍ରୀ ଓ ପୂଜାପାର୍ବଣ ପାଇଁ ମୂର୍ତ୍ତି ତିଆରି କରନ୍ତି, ତାହା ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକକଳାର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରାୟୋଗିକ ଉଦାହରଣ। ଏହା ସହିତ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ମହିଳାମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଉଥିବା କାଉଁରିଆ କାଠିର ବିଭିନ୍ନ ସାମଗ୍ରୀ ଏବଂ ଶିଉଳି ଘାସର ଚଟେଇ ଏହି ଜିଲ୍ଲାର କଳାତ୍ମକ ଚିନ୍ତାଧାରା ଓ ସ୍ୱାବଲମ୍ବନଶୀଳତାର ପରିଚୟ ଦିଏ। ଏହି ଲୋକଶିଳ୍ପଗୁଡ଼ିକ ଗ୍ରାମୀଣ ସମାଜର ବିଭିନ୍ନ ଜାତି ଓ ବର୍ଗର ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟବସାୟିକ ସହଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି କରି ସାମାଜିକ ସଂହତିକୁ ସୁଦୃଢ଼ କରିବାରେ ବଡ଼ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଆସିଛି।

•ବାବା ଆଖଣ୍ଡଳମଣି ପୀଠ (ଆରଡ଼ି): ଭଦ୍ରକ ଲୋକସଂସ୍କୃତିର ମଧ୍ୟବିନ୍ଦୁ

ଭଦ୍ରକ ଜିଲ୍ଲାର ଲୋକସଂସ୍କୃତି ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଚେତନାକୁ ଆଲୋଚନା କଲାବେଳେ ବାବା ଆଖଣ୍ଡଳମଣିଙ୍କ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶୈବ ପୀଠ 'ଆରଡ଼ି' ସବୁଠାରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥାଏ। ବୈତରଣୀ ଓ ସାଳନ୍ଦୀ ନଦୀର ତ୍ରିବେଣୀ ସଙ୍ଗମ ନିକଟରେ ଅବସ୍ଥିତ ଏହି ପୀଠ କେବଳ ଏକ ମନ୍ଦିର ନୁହେଁ, ବରଂ ଶତାବ୍ଦୀ ଶତାବ୍ଦୀ ଧରି ଗ୍ରାମୀଣ ଲୋକବିଶ୍ୱାସ, କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଓ ଧାର୍ମିକ ସମନ୍ୱୟର ଏକ ମୂଲ୍ୟବାନ ପ୍ରତୀକ ଭାବେ ଉଭା ହୋଇଛି।

୧. ଐତିହାସିକ ଉତ୍ପତ୍ତି ଓ ଲୋକକଥା- ଆଖଣ୍ଡଳମଣି ପୀଠର ପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁ ନେଇ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅନେକ ଜନଶ୍ରୁତି ପ୍ରଚଳିତ। କୁହାଯାଏ, କନିକାର ତତ୍କାଳୀନ ରାଜା ହରିହର ଭଞ୍ଜଙ୍କ ସମୟରେ ଆରଡ଼ି ଗ୍ରାମର ଜଣେ ଚାଷୀ (ନୀଳକଣ୍ଠ ଜେନା) ନିଜ ବିଲରେ କାମ କରୁଥିବା ବେଳେ ତାଙ୍କ ଲଙ୍ଗଳ ମୁଣ୍ଡ ଏକ କଳା ପଥର ଦେହରେ ବାଜିଥିଲା। ସେହି ପଥରରୁ ରକ୍ତ ନିର୍ଗତ ହେବା ଦେଖି ଚାଷୀ ଜଣକ ଭୟଭୀତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ପରେ ସେଠାରେ ବାବା ଆଖଣ୍ଡଳମଣି ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରକଟ ହୋଇଥିବା ବିଶ୍ୱାସ କରାଗଲା। ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ କନିକା ରାଜା ସେଠାରେ ଏକ ଭବ୍ୟ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ। ଲଙ୍ଗଳ ବାଜି କ୍ଷତବିକ୍ଷତ ହୋଇଥିବା ସେହି ମଣି ବିଗ୍ରହଙ୍କୁ ଆଜି ମଧ୍ୟ ଦର୍ଶନ କରାଯାଏ, ଯାହା ଗ୍ରାମୀଣ କୃଷି ସଂସ୍କୃତି ସହ ଈଶ୍ୱରୀୟ ଚେତନାର ସଂଯୋଗକୁ ପ୍ରମାଣିତ କରେ।

୨. ସାଂସ୍କୃତିକ ଗଣମିଳନ ଓ ମହାଶିବରାତ୍ରି - ବାବା ଆଖଣ୍ଡଳମଣି ପୀଠର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଲୋକଉତ୍ସବ ହେଉଛି 'ମହାଶିବରାତ୍ରି' ବା ଜାଗର ମେଳା। ଏହି ସମୟରେ ଆରଡ଼ି ପୀଠ ଏକ ବିଶାଳ ସାଂସ୍କୃତିକ କେନ୍ଦ୍ରରେ ପରିଣତ ହୁଏ। ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାନ୍ତରୁ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଶ୍ରଦ୍ଧାଳୁ ଶିବରାତ୍ରିର ସଂକଳ୍ପ ନେଇ ଏଠାକୁ ଆସନ୍ତି। ଜାଗର ମେଳା ଅବସରରେ ମନ୍ଦିର ବେଢ଼ା ଓ ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ, ବୈଠକୀ ପାଲା, ଦାସକାଠିଆ ଏବଂ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକନାଟ୍ୟର ପ୍ରଦର୍ଶନ ହୋଇଥାଏ। ଏହି ଗଣମିଳନ ପଲ୍ଲୀ କଳାକାରମାନଙ୍କୁ ନିଜର ପ୍ରତିଭା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ବଡ଼ ମଞ୍ଚ ଯୋଗାଇଥାଏ, ଯାହା ଲୋକସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରସାରରେ ସହାୟକ ହୁଏ।

୩. ଜନମାନସରେ ରୋଗବ୍ୟାଧି ନିବାରଣର ବିଶ୍ୱାସ- ଆରଡ଼ି ପୀଠର ଅନ୍ୟ ଏକ ବିଶେଷତ୍ୱ ହେଉଛି ବାବାଙ୍କ 'ପାଦୁକା' ଓ 'ଘର୍ଷଣ ଜଳ'। ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକବିଶ୍ୱାସ ଅନୁଯାୟୀ ବାବା ଆଖଣ୍ଡଳମଣି ହେଉଛନ୍ତି ପରମ ବୈଦ୍ୟ ବା ରୋଗବ୍ୟାଧି ବିନାଶକାରୀ ଦେବତା। ବିଶେଷ କରି ମାରାତ୍ମକ ଚର୍ମରୋଗ, ଚକ୍ଷୁ ରୋଗ ଏବଂ ସର୍ପାଘାତରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ଆଖପାଖ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକେ ବାବାଙ୍କ ଶରଣାପନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି। ବାବାଙ୍କ ପାଦୁକା ସେବନ କଲେ ଜଟିଳ ରୋଗ ଭଲ ହୋଇଯାଏ ବୋଲି ପ୍ରଗାଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି। ଗବେଷଣାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ, ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ଗ୍ରାମୀଣ ଲୋକଙ୍କୁ ମାନସିକ ଶକ୍ତି ଓ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଦାନ କରିବାରେ ଏକ ବଡ଼ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ।

୪. ଧାର୍ମିକ ସମନ୍ୱୟ ଓ 'ସିଂହଦ୍ୱାର ପ୍ରଥା' - ଆଖଣ୍ଡଳମଣି ପୀଠର ଚଳଣିରେ ସାମାଜିକ ସମାନତା ଓ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତାର ଝଲକ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ। ମନ୍ଦିର ସେବାୟତଙ୍କ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି

ଦର୍ଶନାର୍ଥୀଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଏଠାରେ ଜାତିଗତ ଭେଦଭାବର ପ୍ରାଚୀର ନଥାଏ। ବିଶେଷ କରି ସ୍ଥାନୀୟ ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲିମ୍ ଭାଇଚାରାର ପ୍ରଭାବ ମଧ୍ୟ ଏହି ପୀଠର ଆଖପାଖ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ। ଲୋକମାନେ ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବା ସାମାଜିକ ସଫଳତା ପାଇଁ ଆଖଣ୍ଡଳମଣିଙ୍କ ପାଖରେ ଶିରନୀ କିମ୍ବା ଭୋଗ ଅର୍ପଣ କରିଥାନ୍ତି।

ଏତଦ୍ବ୍ୟତୀତ ଭଦ୍ରକ ଭଳି ଏକ ସଂସ୍କୃତିସମ୍ପନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଆହୁରି ମଧ୍ୟ କିଛି ଲୋକସଂସ୍କୃତିର ଐତିହ୍ୟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ। ନିମ୍ନରେ ତାହା ଆଲୋଚନା କରାଗଲା।

•ବାବା ବାଲୁଙ୍କେଶ୍ୱର ଓ କଣ୍ଡୀପୀରଙ୍କ ସମନ୍ୱୟ (ଧାମନଗର ପୀର ସଂସ୍କୃତି)- ଭଦ୍ରକ ଜିଲ୍ଲାର ଧାମନଗର ଅଞ୍ଚଳରେ ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲିମ୍ ସାଂସ୍କୃତିକ ସମନ୍ୱୟର ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ଉଦାହରଣ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ, ଯାହାକୁ 'ପୀର ସଂସ୍କୃତି' କୁହାଯାଏ। ଏଠାରେ ଥିବା କଣ୍ଡୀପୀରଙ୍କ ମଜାରରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ବାର୍ଷିକ ଉତ୍ସବ ବା 'ଉର୍ସ' ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ, ଯେଉଁଥିରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଶୈବ ପୀଠ ବାବା ବାଲୁଙ୍କେଶ୍ୱରଙ୍କ ଆଜ୍ଞାମାଳ ଓ ଭୋଗ ପ୍ରଥମେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଥାଏ। ଏହି ଉତ୍ସବ ସମୟରେ ହିନ୍ଦୁମାନେ ସୁଫୀ ସଙ୍ଗୀତ ଓ କାଓ୍ୱାଲି ଗାନ କରନ୍ତି ଏବଂ ମୁସଲମାନ ଭାଇମାନେ ମଜାରରେ ପ୍ରଦୀପ ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳନ କରନ୍ତି। ଏହି ପରମ୍ପରା ଭଦ୍ରକର ସାମାଜିକ ଗଠନକୁ ସଦ୍ଭାବର ଏକ ଅନନ୍ୟ ଉଚ୍ଚତା ପ୍ରଦାନ କରିଛି।

•କାଳୀପୂଜାର 'ମୃଣ୍ମୟ ମେଢ଼' ଓ ପାରମ୍ପରିକ କାରିଗରୀ କଳା - ଭଦ୍ରକର ବାର୍ଷିକ କାଳୀପୂଜା କେବଳ ଏକ ଧାର୍ମିକ ପର୍ବ ନୁହେଁ, ବରଂ ଏହା ଏକ ବିରାଟ ମୃଣ୍ମୟ ଲୋକଶିଳ୍ପର ପ୍ରଦର୍ଶନୀ। ଏହି ସମୟରେ ସହରର ବିଭିନ୍ନ ସାହିରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ବିଶାଳକାୟ ମୃଣ୍ମୟ ମେଢ଼ ଓ ତୋରଣଗୁଡ଼ିକ ସ୍ଥାନୀୟ ମୃତ୍ତିକା ଶିଳ୍ପ (Terracotta and Clay Art) ର ଉଚ୍ଚ ପରମ୍ପରାକୁ ଦର୍ଶାଏ। ପିଢ଼ି ପିଢ଼ି ଧରି ଚାଲିଆସିଥିବା ଏହି ଶିଳ୍ପ ଚାତୁରୀ ସ୍ଥାନୀୟ କାରିଗର ସମୁଦାୟର ଜୀବିକା ଓ କଳାତ୍ମକ ଚେତନାକୁ ଆଜି ମଧ୍ୟ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଛି, ଯାହା ଭଦ୍ରକର ଲୋକଉପାଦାନର ଏକ ମୁଖ୍ୟ ଅଙ୍ଗ।

•ଶହୀଦ ପୀଠ ଇରମ୍ବ କୀର୍ତ୍ତନ ଓ ପଲ୍ଲୀଗୀତ ସଂସ୍କୃତି - ଭଦ୍ରକର ବାସୁଦେବପୁର ବ୍ଲକରେ ଅବସ୍ଥିତ ଇରମ୍ (ଯାହା ଓଡ଼ିଶାର ରକ୍ତ ତୀର୍ଥ ଭାବେ ଜଣାଶୁଣା) ଅଞ୍ଚଳରେ ଏକ ଦେଶାତ୍ମବୋଧକ ଲୋକସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରବାହ ରହିଛି। ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ସମୟରୁ ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ପାରମ୍ପରିକ 'ନଗର କୀର୍ତ୍ତନ' ଓ 'ଖଞ୍ଜଣୀ ଭଜନ'ର ପ୍ରଚଳଦେଖିବାକୁ ମିଳେ। ଗ୍ରାମର ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଗୀତ ମାଧ୍ୟମରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀଙ୍କ ବୀରତ୍ୱ ଗାଥା ଓ ସ୍ଥାନୀୟ ଇତିହାସକୁ ଜୀବନ୍ତ ରଖିଛନ୍ତି, ଯାହା ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳର କୀର୍ତ୍ତନ ପରମ୍ପରାଠାରୁ ବେଶ୍ ଭିନ୍ନ ଓ ଭାବପୂର୍ଣ୍ଣ।

•ସାଳନ୍ଦୀ ନଦୀପଥ ଓ ବାଉଁଶ-କାଉଁରିଆର ଲୋକଶିଳ୍ପ- ଭଦ୍ରକର ଭୌଗୋଳିକ ପରିବେଶ ସାଳନ୍ଦୀ ନଦୀଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏଠାରେ ଏକ ପ୍ରକୃତିଭିତ୍ତିକ ହସ୍ତଶିଳ୍ପ ସଂସ୍କୃତି ଗଢ଼ି ଉଠିଛି। ବିଶେଷ କରି ଜିଲ୍ଲାର ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ବାଉଁଶ ଓ କାଉଁରିଆ କାଠିକୁ ବ୍ୟବହାର କରି ବିଭିନ୍ନ ଗୃହୋପକରଣ, ଖେଳନା ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ସାମଗ୍ରୀ ନିର୍ମାଣ କରିବାର ଏକ ଦୀର୍ଘ ପରମ୍ପରା ରହିଛି। ଏହି ଶିଳ୍ପରେ ମହିଳାମାନଙ୍କର ଅଂଶଗ୍ରହଣ ଅଧିକ ଥାଏ, ଯାହା ସେମାନଙ୍କର କଳାତ୍ମକ ଦକ୍ଷତା ଓ ଆତ୍ମନିର୍ଭରଶୀଳତାକୁ ପ୍ରମାଣିତ କରେ ଏବଂ ଏହି ଲୋକଶିଳ୍ପ ପଲ୍ଲୀଜୀବନର ଅର୍ଥନୀତି ସହ ଓତପ୍ରୋତ ଭାବେ ଜଡ଼ିତ।

•କଇଁ ଫୁଲ ଓ ସାଳନ୍ଦୀର ଚଷା ଗୀତ (ରୁଆ ଗୀତ) ଭଦ୍ରକ ଏକ ପ୍ରମୁଖ କୃଷିପ୍ରଧାନ ଜିଲ୍ଲା ହୋଇଥିବାରୁ ବର୍ଷା ଋତୁରେ ଧାନ ରୁଆ ସମୟରେ ମହିଳା ଓ ଚାଷୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗାନ କରାଯାଉଥିବା 'ରୁଆ ଗୀତ' ବା 'ଚଷା ଗୀତ' ଏହି ମାଟିର ଏକ ନିଆରା ସାଂସ୍କୃତିକ ବିଭବ। ବିଲରେ ଫୁଟିଥିବା କଇଁ ଫୁଲ, ପଦ୍ମ ଫୁଲ ଓ ଗ୍ରାମୀଣ ପ୍ରକୃତିକୁ ନେଇ ସ୍ୱତଃସ୍ଫୂର୍ତ୍ତ ଭାବେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିବା ଏହି ଗୀତଗୁଡ଼ିକରେ କୌଣସି ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଜଟିଳତା ନଥାଏ। ଏହି ଗୀତଗୁଡ଼ିକ ଶ୍ରମଜୀବୀ ମଣିଷର ଥକାପଣ ଦୂର କରିବା ସହ ପଲ୍ଲୀ ସମାଜର ପାରିବାରିକ ସ୍ନେହ, ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ବିରହର କାହାଣୀକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସରଳ ଭାବେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥାଏ।

ଭଦ୍ରକ ଲୋକସଂସ୍କୃତିର ଗବେଷଣାତ୍ମକ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ:

ଏକ ସାମଗ୍ରୀକ ତଥା ଗବେଷଣାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବିଚାର କଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ଭଦ୍ରକ ଜିଲ୍ଲାର ଲୋକସଂସ୍କୃତି କେବଳ କିଛି ପାରମ୍ପରିକ ଗୀତ, ନାଟ୍ୟ ବା ଓଷାବ୍ରତର ସମାହାର ନୁହେଁ; ଏହା ହେଉଛି ଏହି ମାଟିର ଶତାବ୍ଦୀ ଶତାବ୍ଦୀର ଐତିହାସିକ ସଂଘର୍ଷ, ଭୌଗୋଳିକ ଅନୁକୂଳତା ଏବଂ ମାନବୀୟ ଉଦାରତାର ଏକ ଜୀବନ୍ତ ଦଲିଲ୍। ମୋଗଲ ତାମସାର ସମନ୍ୱୟ ଭାଷା, ଆଖଣ୍ଡଳମଣି ପୀଠର ସାର୍ବଜନୀନ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଚେତନା, ଧାମନଗରର ପୀର ସଂସ୍କୃତି ଏବଂ ଗ୍ରାମୀଣ ଶ୍ରମଜୀବୀ ମଣିଷର ରୁଆ ଗୀତ—ଏସବୁ ଉପାଦାନ ପ୍ରମାଣିତ କରନ୍ତି ଯେ ଏଠାକାର ଲୋକସଂସ୍କୃତି ସଦାସର୍ବଦା ସମାଜକୁ ଯୋଡ଼ିବାର କାର୍ଯ୍ୟ କରିଆସିଛି। ଧର୍ମ ଏବଂ ଭାଷାର ସୀମା ପାର ହୋଇ ଏହି ସଂସ୍କୃତି ଯେଉଁ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ଓ ମାନବବାଦୀ ଭିତ୍ତିଭୂମି ସୃଷ୍ଟି କରିଛି, ତାହା ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାର ସାଂସ୍କୃତିକ ଇତିହାସରେ ବିରଳ। ତେବେ ସାମ୍ପ୍ରତିକ ବିଶ୍ୱାୟନ, ସହରୀକରଣ ଏବଂ ଡିଜିଟାଲ୍ ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନର କୁଅାରରେ ଏହି ସମୃଦ୍ଧ ସାଂସ୍କୃତିକ ଦାୟାଦ ଏକ ଗମ୍ଭୀର ସନ୍ଧିକ୍ଷଣରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଛି। ପାରମ୍ପରିକ ଲୋକଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ଆଧୁନିକ ଯୁବପିଢ଼ିର ବୀତସ୍ପୃହତା ଏବଂ ଗ୍ରାମୀଣ କଳାକାରମାନଙ୍କର ଚରମ ଆର୍ଥିକ ଅନାଟନ ଏହି ଅମୂଲ୍ୟ ଐତିହ୍ୟକୁ ବିଲୁପ୍ତପ୍ରାୟ ସ୍ଥିତିକୁ ଠେଲି ଦେଉଛି। ଲୋକଭାଷାର ବ୍ୟବହାର କମିବା ସହ ମୌଖିକ ପରମ୍ପରାରେ ଥିବା ଅନେକ ଲୋକଗୀତ ଓ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଆଜି ସ୍ମୃତିରୁ ହଜିଯିବାକୁ ବସିଲାଣି। ଏହି ସାଂସ୍କୃତିକ ଶୂନ୍ୟତା ଗ୍ରାମୀଣ ସମାଜର ପାରମ୍ପରିକ ଏକତା ଓ ଭାଇଚାରା ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ଏକ ପ୍ରକାର ଆହ୍ୱାନ ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି, ଯାହା ସାଂସ୍କୃତିକ ଗବେଷକ ତଥା ସମାଜବିଜ୍ଞାନୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚିନ୍ତାର ବିଷୟ।

ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ, ଭଦ୍ରକର ଲୋକସଂସ୍କୃତିର ସଂରକ୍ଷଣ ଓ ପୁନରୁଦ୍ଧାର ପାଇଁ କେବଳ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଆଲୋଚନାଚକ୍ର ବା ସେମିନାର୍ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ, ବରଂ ଏଥିପାଇଁ ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରରେ ପ୍ରାୟୋଗିକ ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଜରୁରୀ। ସ୍ଥାନୀୟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ସଂସ୍କୃତି ବିଭାଗ ପକ୍ଷରୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପଦ୍ଧତିରେ କ୍ଷେତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ କରାଯାଇ ମୋଗଲ ତାମସାର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଏବଂ ବିଲୁପ୍ତପ୍ରାୟ ଲୋକଗୀତଗୁଡ଼ିକର ଡିଜିଟାଲ୍ ଅଭିଲେଖୀକରଣ (Digital Archiving) କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ। ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରରେ ଏକ ସ୍ଥାୟୀ 'ଲୋକକଳା ଏକାଡେମୀ' ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ବରିଷ୍ଠ କଳାକାରମାନଙ୍କ ମାଧ୍ୟମରେ ନୂତନ ପିଢ଼ିକୁ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ପ୍ରଦାନ କରାଗଲେ ଏହି ପରମ୍ପରା ଜୀବନ୍ତ ରହିପାରିବ। ଏହା ସହିତ ଆଞ୍ଚଳିକ ପାରମ୍ପରିକ ଲୋକଉତ୍ସବଗୁଡ଼ିକୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ସହ ଯୋଡ଼ି କଳାକାରମାନଙ୍କୁ ସ୍ଥାୟୀ ଜୀବିକା ଯୋଗାଇଦେବା ଉଚିତ।

ଶେଷରେ ଏତିକି କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ, ଭଦ୍ରକର ଲୋକସଂସ୍କୃତି ହେଉଛି ଓଡ଼ିଆଜାତିର ଅସ୍ମିତା ଓ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଚେତନାର ଏକ ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ପ୍ରାଣକେନ୍ଦ୍ର । ସମାଜର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଗର ସାମୂହିକ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା, ସରକାରୀ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା ଏବଂ ଶିକ୍ଷା ପାଠ୍ୟକ୍ରମରେ ଏହାର ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନୀୟକରଣ ହିଁ ଏହି ମୂଲ୍ୟବାନ ସାଂସ୍କୃତିକ ବିଭବକୁ ଆଗାମୀ ପିଢ଼ି ପାଇଁ ସୁରକ୍ଷିତ ଓ ଗୌରବମୟ କରି ରଖିପାରିବ। ଏହି ଅନନ୍ୟ ଲୋକସଂସ୍କୃତିର ସୁରକ୍ଷା ହିଁ ଭଦ୍ରକ ମାଟିର ପ୍ରକୃତ ପରିଚୟକୁ ବିଶ୍ୱ ଦରବାରରେ ଅମ୍ଳାନ କରି ରଖିବାରେ ସଫଳ ହେବ।

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ:

୧. ମହାନ୍ତି, ବ୍ରଜମୋହନ, ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକନାଟ୍ୟ ଓ ମୋଗଲ ତାମସା, ଫ୍ରେଣ୍ଡସ୍ ପବ୍ଲିଶର୍ସ, ୨୦୧୦।

୨. ଦାସ, କୁଞ୍ଜବିହାରୀ, ଓଡ଼ିଆ ଲୋକଗଳ୍ପ ଓ ସଂସ୍କୃତି, ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ, ୧୯୯୮।

୩. ନାୟକ, ପୁରୁଷୋତ୍ତମ, ଭଦ୍ରକ ଜିଲ୍ଲାର ଐତିହ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତି, ବିଦ୍ୟାପୁରୀ, ୨୦୧୫।

୪. ମିଶ୍ର, ଗୋପାଳ ଚନ୍ଦ୍ର, ଓଡ଼ିଶାର ଗ୍ରାମୀଣ ଲୋକକଳା, ଗ୍ରନ୍ଥମନ୍ଦିର, ୨୦୦୫।

୫. ଜିଲ୍ଲା ସଂସ୍କୃତି ପରିଷଦ। ସ୍ମରଣିକା: ଭଦ୍ରକର ସାଂସ୍କୃତିକ ଇତିହାସ। ସଂସ୍କୃତି ବିଭାଗ, ଭଦ୍ରକ ଜିଲ୍ଲା, ୨୦୧୮।

୬. Patnaik, Dhirendranath. Folk Theatre of Orissa. Odisha Sangeet Natak Akademi, 2002.

୭. Ray, B. C. Mughal Orissa: Economy and Society. Kitab Mahal, 1989.

୮. Sahoo, Krushna Charan. Folk Culture and Communal Harmony in Coastal Odisha. Pratibha Prakashan, 2012.

■ ■ ■